

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก* PROACTIVE LEARNING MANAGEMENT STRATEGY

มนสิข สิริสมบุญ

Monasit Sittisomboon

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก ประเทศไทย

Faculty of Education Naresuan University, Phitsanulok Thailand

Corresponding author E-mail: monasits@nu.ac.th

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นการนำเสนอกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในมุมมองใหม่ที่มีองค์ประกอบในเชิงระบบ 3 องค์ประกอบคือ ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) กล่าวคือ เป็นกลยุทธ์ใหม่ของการจัดการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องจัดปัจจัยสิ่งแวดล้อมความสะอาดต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสาร เครื่องเสียง เครื่องฉาย อากาศ อาหาร โต๊ะ เก้าอี้ ที่นั่ง ความสะอาดห้องเรียน ฝุ่น ควัน ดอกไม้ ฯลฯ และเน้นกระบวนการ ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ได้แก่ การถาม-ตอบ ส่วนร่วมชวนตอบ การฝึกปฏิบัติ การทดลอง การแบ่งกลุ่มทำงาน การเปิดอภิปราย การนำเสนอหน้าชั้น การถาม-ตอบ การร้องเพลง การแสดง การให้ความเห็น การสะท้อนคิด การวิจารณ์ การทำท่าทาง ฯลฯ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลผลิตการเรียนรู้ได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมีกลยุทธ์การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัว ทั้งทางด้านสติปัญญาหรือการคิด ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจ และด้านการรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือ การทำให้ผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนได้แสวงหา คัดสรร และสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สูงสุด และสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วม ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความร่วมมือกัน และให้ผู้เรียนแสดงออกมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้

Abstract

The strategy of proactive learning management is an approach that presents learning in a new perspective with three systemic components: input, process, and product. This strategy entails the necessity of organizing various facilitative factors in teaching and learning, such as documents, audiovisual aids, projectors, air quality, food, desks, chairs, cleanliness of the classroom, curtains, flowers, etc. It emphasizes the process where learners actively participate in their learning through questioning, group activities, discussions, presentations, singing, expressing opinions, reflecting thoughts, critiquing, role-playing, and more. The primary aim is to enable learners to achieve learning outcomes in terms of ethics, mindset, and behavioral skills. The strategy involves arranging activities and learning experiences that actively engage learners in the

* Received 12 January 2024; Revised 25 January 2024; Accepted 27 January 2024

learning process, awakening their intellectual, social, emotional, perceptual, and physical aspects. A key principle of proactive learning management is to involve learners actively in the learning process, enabling them to seek, select, and create knowledge independently. Teachers play a crucial role in orchestrating activities that maximize learner involvement and creating an inclusive atmosphere. The importance of proactive learning management lies in fostering collaboration among learners, encouraging their active participation in teaching and learning, and creating a conducive learning environment that prioritizes learner-centric learning.

Keywords: Proactive Learning Management Strategy, Active Learning Management, Learning Management Strategy

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายดังกล่าว ต้องอาศัยครูผู้สอนที่มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และแรงจูงใจในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ที่ครูควรมีทักษะและคุณลักษณะที่รองรับเข้าถึง เพื่อสร้างนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกแนวใหม่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนที่เป็นเยาวชนในยุคใหม่ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

โลกที่ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัว เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ การศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนก็คือครู เพราะครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย ทนต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เสริมสร้างผู้เรียนให้เป็นบุคคลใฝ่เรียน ครูจึงควรมีหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เรียนจากประสบการณ์จริง คิดเป็น ทำเป็น จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการและพฤติกรรมตามที่พึงประสงค์ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ดังนั้น ครูจำเป็นต้องมีการพัฒนาจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียน ครูจะต้องมีการปรับตัวเอง เป็นแหล่งสร้างนวัตกรรม มีการทำงานเป็นทีม กระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจ อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน และมีการวิจัยพัฒนาต่อยอดความรู้ ในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการเรียนรู้ (กอบสุข คงนัส, 2561) เป้าหมายสำคัญของกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือการจัดเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบในเชิงระบบ 3 องค์ประกอบคือ ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เป็นการเติมเต็มให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย เจตคติ และทักษะปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตในยุคที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ อย่างรวดเร็วได้อย่างเท่าทันและเป็นสุข

ความหมายการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นวิธีการหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participate) ในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Construct) โดยตัวผู้เรียนเอง และก่อให้เกิดการเรียนรู้การเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) รวมทั้งการจัดปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลการเรียนรู้ได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมี

องค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๆ 3 องค์ประกอบ คือ (Bonwell, et al., 1991); (Dick, W. & Carey, L., 1996); (Joyce, B. & Weil. M., 2000); (ทิศนา แคมมณี และคณะ, 2563); (บังอร เสรีรัตน์, 2565)

ปัจจัย (Input) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสาร เครื่องเสียง เครื่องฉาย อากาศ อาหาร โต๊ะ เก้าอี้ ที่นั่ง ความสะอาดห้องเรียน ฝ้าม่าน ดอกไม้ ความพร้อมผู้เรียน ความพร้อมผู้สอน ฯลฯ

กระบวนการ (Process) หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้การสอนทั้งทางปัญญา ทางจิตใจ และทางกาย ได้แก่ การถาม-ตอบ ส่วนร่วมชวนตอบ ฝึกปฏิบัติ ให้ทดลอง แบ่งกลุ่มทำงาน เปิดอภิปราย นำเสนอหน้าชั้น ถาม-ตอบ ให้ร้องเพลง ให้แสดงความเห็น ให้สะท้อนคิด ให้วิจารณ์ ให้ทำท่าทาง ให้ทำโครงการ ให้เขียน ให้แสดง ให้ทำแบบทดสอบ ให้มาช่วยสอน ให้นักเรียนถาม ให้ทดลอง ชมสวน สานิต บทบาทสมมติ ฝึกคิดให้ปฏิบัติการ ภาพยนตร์สั้น Gallery walk ออกแบบกิจกรรม ทำโครงงาน ฯลฯ

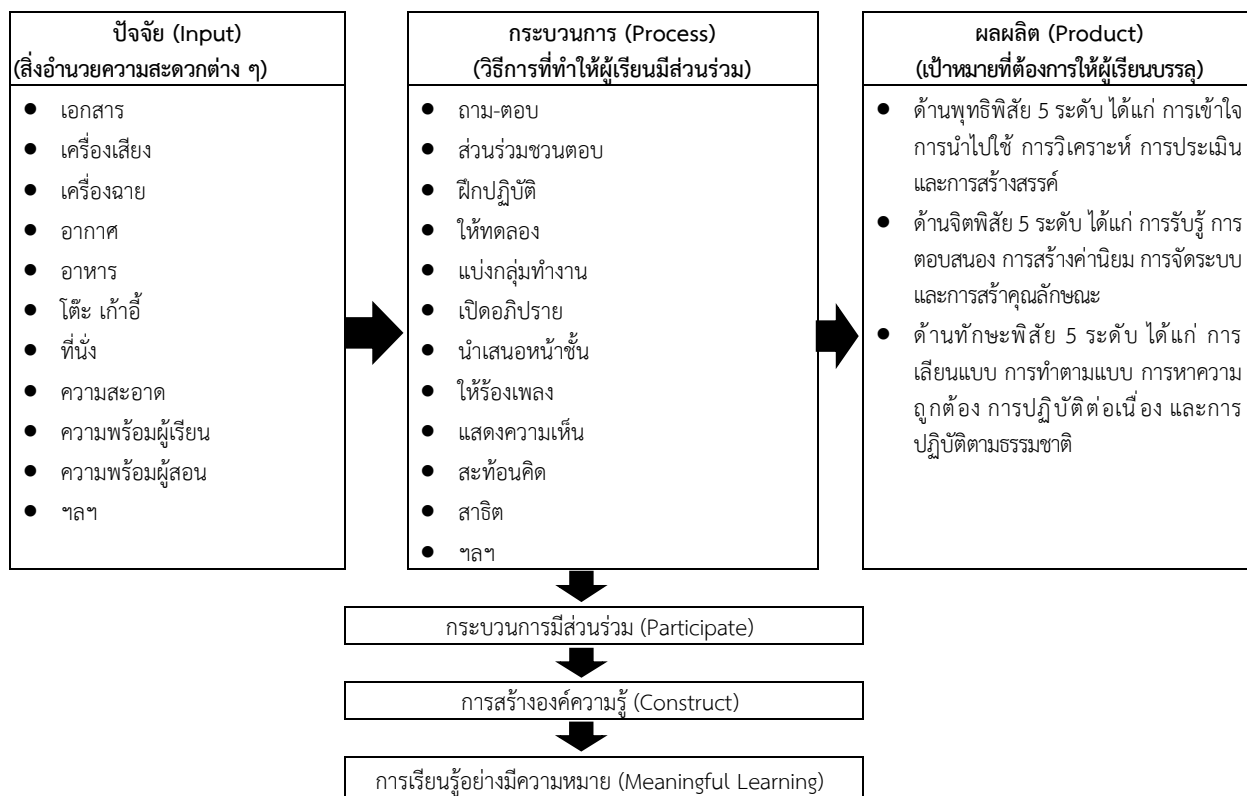
ผลผลิต (Product) หมายถึง เป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุได้ ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ผลผลิตด้านสมอง เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้สติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพฤติกรรมทางพุทธิพิสัยมี 5 ระดับ ได้แก่ การเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การประเมิน และการสร้างสรรค์

ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ผลผลิตด้านจิตใจ เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม ซึ่งมีพฤติกรรมย่อย 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ การตอบสนอง การสร้างค่านิยม การจัดระบบ และการสร้างคุณลักษณะ

ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ผลผลิตด้านการใช้กล้ามเนื้ออวัยวะต่าง ๆ ที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรง โดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๆ 5 ระดับ ได้แก่ การเลียนแบบ การทำตามแบบ การหาความถูกต้อง การปฏิบัติต่อเนื่อง การปฏิบัติตามธรรมชาติ

โดยแสดงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

จากภาพแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการ (Process) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participate) ในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Construct) โดยตัวผู้เรียนเอง และก่อให้เกิดการเรียนรู้การเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Meaningful learning) รวมทั้งการจัดปัจจัย (Input) สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลผลิต (Product) การเรียนรู้ได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก คือ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัว ทั้งทางด้านสติปัญญาหรือการคิด (Intellectually active) ด้านสังคม (Socially active) ด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจ (Emotionally active) และด้านการรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย (Physically active) (ทีศนา แคมมณี และคณะ, 2563); (บังอร เสรีรัตน์, 2565) โดยมีกลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกหลากหลายวิธีที่ช่วยกระตุ้นและส่งเสริมองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน แสดงตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4 ด้าน

องค์ประกอบ	กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก
ด้านสติปัญญาหรือการคิด (Intellectually active)	1. การใช้คำถามกระตุ้นคิด (Questioning) 2. การให้ผู้เรียนใช้กระบวนการสืบสอบ (Inquiry) หาคำตอบ 3. การวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้คำตอบหรือข้อสรุปในเรื่องต่าง ๆ และนำเสนอต่อกลุ่ม 4. การสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอต่อกลุ่มด้วยสื่อและเทคโนโลยี

ตารางที่ 1 แสดงกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4 ด้าน (ต่อ)

องค์ประกอบ	กลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก
	5. การให้ผู้เรียนทำโครงการ/โครงการที่สนใจ 6. การแก้โจทย์ปัญหา ทั้งโจทย์ที่ครูเตรียมมา โจทย์ที่นักเรียนตั้งขึ้น โจทย์ที่มาจากชีวิตประจำวัน รวมทั้งโจทย์ที่มาจากสังคมและโลก 7. การให้ผู้เรียนเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตนเอง 8. การใช้เทคนิคการคิดแบบต่าง ๆ เช่น เทคนิคหมวก 6 ใบ ของเดอบอนโน (De Bono Bono) 9. การใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เช่น วิธีสอนแบบอุปนัย (Inductive method) 10. การใช้รูปแบบการเรียนการสอน - รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) - รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ (Syntectic Model)
ด้านสังคม (Socially active)	1. จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ได้นำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รับข้อมูลย้อนกลับและพัฒนาผลงาน 2. จัดการอภิปรายกลุ่มย่อย ให้ทุกคนมีส่วนร่วม 3. ใช้เทคนิคการจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperation Learning Techniques Techniques) (เทคนิค Think-Pair-Share เทคนิค Jigsaw เทคนิค Fishbowl เทคนิค Circular Response เทคนิค Brainstorm) 4. ใช้วิธีสอน เช่น วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย วิธีสอนแบบโต้วาที วิธีสอนแบบสถานการณ์ 5. ให้ผู้เรียนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้นำกลุ่มได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ กระบวนการทำงานเป็นทีมและทักษะการทำงานร่วมกัน 6. ใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะทางสังคม - รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning Model) - รูปแบบการเรียนรู้แบบสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Model)
ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจ (Emotionally active)	1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกที่แท้จริงโดยการสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร และปลอดภัย 2. แสดงความไว้วางใจในตัวผู้เรียน และยอมรับในตัวผู้เรียน 3. รับฟังผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง (Deep listening listening) ฟังให้เข้าใจความคิด ความรู้สึก ความต้องการของผู้เรียนและยอมรับความรู้สึกของผู้เรียน 4. พัฒนาความตระหนักรู้ในอารมณ์ และความรู้สึกของตนเอง และผู้อื่น 5. ไม่ตัดสินผู้เรียน ส่งเสริมผู้เรียนให้สะท้อนคิดเพื่อสร้างความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น
ด้านการรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย (Physically active)	1. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทั้ง 4 ด้าน (กาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม) อย่างสมดุล 2. กิจกรรมที่ช่วยให้เกิดความพร้อมทางร่างกายที่จะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี 3. กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่แล้ว ยังมีกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อเล็ก 4. การสลับกิจกรรมจากกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดมาก มาสู่กิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นการผ่อนคลาย

จากตาราง จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากลยุทธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ทั้งทางด้านสติปัญญาหรือการคิด (Intellectually active) ด้านสังคม (Socially active) ด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจ (Emotionally active) และด้านการรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย (Physically active) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

หลากหลายที่แตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ตามความมุ่งหมายของการจัดการเรียนรู้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็สามารถบูรณาการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้านพร้อมกันได้

หลักการการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

หลักการการจัดการเรียนรู้เชิงรุก กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้คือ (Bonwell, et al., 1991); (Dick, W. & Carey, L., 1996); (Joyce, B. & Weil. M., 2000).

1. เป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
2. เป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้อ่าน ฟัง และคิดอย่างลุ่มลึก
3. ผู้เรียนเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสร้างความเข้าใจและค้นหาความหมายของเนื้อหาสาระโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่
4. ผู้เรียนเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ รวมถึงการเชื่อมโยงหลักการทฤษฎีกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน
5. ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ โดยอิงจากความรู้เดิมที่มีอยู่ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ จะช่วยสร้างความรู้ด้วยตนเองได้
6. ผู้สอนจะมีบทบาทในการช่วยอำนวยความสะดวก แนะนำจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์
7. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหา คัดสรร และสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านกิจกรรมอื่นเช่น ตั้งคำถาม อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปความรู้ที่ได้จากสิ่งที่ได้เรียนมา
8. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย รวมทั้งการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนกล้าพูดและมีความสุขกับการเรียนรู้
9. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงาน และมีโอกาสเลือกที่จะทำงานในเรื่องที่ตรงกับความถนัด ความสนใจของตนเอง
10. ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความกระตือรือร้น เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน และสามารถประยุกต์ความรู้และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

ลักษณะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

โดยสรุปการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สามารถจัดกระทำได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ (Bonwell, et al., 1991); (Dick, W. & Carey, L., 1996); (Joyce, B. & Weil. M., 2000)

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สูงสุด
2. ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นเจ้าของความคิดที่กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีการควบคุมตัวเองในระดับสูง ค้นหาหรือสร้างความรู้ เจตคติ คุณค่า และประสบการณ์ด้วยตนเอง
3. เป็นกิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมรายบุคคลหรือรายกลุ่มเล็ก ๆ
4. เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้อ่าน ฟัง เขียน คิดอย่างลุ่มลึก
5. เป็นกิจกรรมเน้นทักษะการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างสรรค์
6. กิจกรรมต้องทำให้การเรียนรู้น่าตื่นเต้น สนุกสนาน กระตุ้นดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เกิดทัศนคติเชิงบวกและมีความสุขในการเรียน

7. ผู้เรียนเรียนรู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการทำงานเป็นกลุ่ม มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน สร้างปฏิสัมพันธ์กันร่วมมือกันมากกว่า การแข่งขัน

บทบาทครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

บทบาทครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยสรุปจกต้องดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (DuFour, R.et al. , 2006); (Joyce, B. & Shower, B., 1992); (Bakir, S., 2014)

1. จัดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน กิจกรรมต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน
2. สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอน และเพื่อนในชั้นเรียน
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมรวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้
4. จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย และให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลายวางแผนเกี่ยวกับเวลาในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเนื้อหา และกิจกรรมครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของผู้เรียน ครูต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนในหลากหลายวิธี เช่น

- มีส่วนร่วมในชั้นเรียน
- มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ
- เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
- เรียนรู้อย่างมีความหมาย
- สร้างองค์ความรู้ได้
- มีความเข้าใจในตนเอง
- ใช้สติปัญญา ในการคิด วิเคราะห์
- สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่สอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญ
- มีทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ

6. ครูมีการบันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้ และนำผลไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนานักเรียน หรือใช้ประกอบการวิจัยในชั้นเรียน

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (Lewis, C., 2002); (Duke,D. L., 1990)

1. ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิด และการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจะมีโอกาส มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง และมีการใช้วิจารณญาณในการคิด และตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น
2. สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความร่วมมือ ในการปฏิบัติงานกลุ่มจะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม
3. ทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน จูงใจในการเรียน และทำให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถ เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น

4. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงบวกทั้งตัวผู้เรียน และ ตัวครู เป็นการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เลือกใช้ความถนัด ความสนใจ ความสามารถ ที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. เป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจ และด้านการรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกาย
6. เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด
7. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ และจัดระบบการเรียนรู้ของตนเอง
8. ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน
9. เป็นการเรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงาน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
10. เป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้อ่าน ฟัง และคิดอย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
11. กิจกรรมการเรียนการสอนเน้นทักษะการคิดขั้นสูง
12. กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนสนุกสนานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ไม่เบื่อหน่ายในการสอน และผู้เรียนได้สนุกสนานจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันด้วย

สรุป

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นวิธีการหรือกระบวนการ (Process) จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participate) ในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Construct) โดยตัวผู้เรียนเอง และก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) รวมทั้งการจัดปัจจัย (Input) สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลผลิต (Product) ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมีกลยุทธ์การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างตื่นตัว ทั้งทางด้านสติปัญญาหรือการคิด ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ความรู้สึกและจิตใจ และด้านการรับรู้ การเคลื่อนไหวร่างกาย หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือ ทำให้ผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนได้แสวงหา คัดสรร และสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้สูงสุด และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้มีส่วนร่วม รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความร่วมมือกัน และให้ผู้เรียนแสดงออกมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ และการสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). คู่มือประกอบการอบรมการขับเคลื่อนกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) “ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” สู่สถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กอบสุข คงมนัส. (2561). “เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ : วิถีแห่งการศึกษายุคดิจิทัล”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(4), 285-290.
- ทีศนา แหมมณี และคณะ. (2563). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกฐานสรรถนะเชิงรุก. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- บังอร เสรีรัตน์. (2565). การเรียนการสอนฐานสมรรถนะและการวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Bakir, S. (2014). 5th grad students, opinions about active learning environment. *Procedia-Social and Behavioral Science*, 116(2014), 3553-3558.
- Bonwell, et al. (1991). *Active Learning: Creating Excitement in the Classroom*. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Higher Education, George Washington University.
- Dick, W. & Carey, L. (1996). *The systematic design of instruction*. (4 th ed). New York: Longman.
- DuFour, R. et al. . (2006). *Learning by Doing. A Handbook for Professional Learning Communities at Work*. Bloomington, IN: Solution Tree Press.
- Duke, D. L. (1990). *Teaching an introduction*. New York: Mc Graw-Hill.
- Joyce, B. & Shower, B. (1992). *The Coaching of Teaching*. London: Allyn and Bacon.
- Joyce, B. & Weil. M. (2000). *Models of Teaching*. (6 th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Lewis, C. (2002). *Lesson Study: A handbook of Teacher-led instructional change*. Philadelphia, PA: Research for better school.